

# Ka whānau mai te reo

He Whakamana i te Whānau,  
he Whakatairanga i te Reo Māori

## TIROHANGA WHĀNUI

Ko te tino kaupapa matua ia o Ka Whānau Mai te Reo  
he tautoko i te whanaketanga reo o ngā whānau i Aotearoa.

Ko ngā whāinga matua o te kaupapa he:

- whakahōhonu i tō mātou mōhio ki te whanaketanga reo mō te whānau i roto i te rāngai mātauranga, i tua atu hoki.
- hora i ētahi mōhiohio tino whai tikanga hei hanga tikanga mō ēnei whakawhitinga mātauranga matua.

Ka arotahi tonu a Ka Whānau Mai te Reo ki ngā wheako o te whānau kua whai wāhi ki te akoranga reo Māori i ēnei rā, me te tūhura i ngā huarahi ka whāia pea mō te whakaora reo ā ngā rā e heke iho nei. E tino hiahia ana mātou ki te kite he pēhea te tautoko mai i te whanaketanga reo Māori i roto i ngā whakawhitinga, nā te mea he tino wā nui tēnei mō te hanga, me te whakaū i te kahupapa reo tōtika. Ko ngā whakawhitinga ki ngā wāhi ako hou he 'whatinga ngaru' e huri ai te whānau ki te whiriwhiri mehemea kei runga rātou i te huarahi ako tōtika. Hei reira hoki ka whakatau anō te whānau mehemea koinei te huarahi hei whakatutuki i ō rātou tūmanako mō te reo Māori.

## TŌ MĀTOU HUARAHI RANGAHAU

Ko tō mātou huarahi ia ka pā ki te whānau me te whanaungatanga. Mā te whanaungatanga e whakatau te tika o ngā mahi, kia herea ki ngā hapori ā-whānau maha, nā rātou i tohutohu te pātai torowhānui i rangahaua mō tēnei pūrongo.

He takitini ngā momo moemoeā a ngā whānau mō te reo, rite tonu ki ngā rerekētanga o tēnā whānau, o tēnā whānau, o tēnā whānau, ā, he pērā anō tā mātou whai i tēnei āhua matatini o te reo. Kō tā mātou whakatau kia rangahau mā te kōrero ā-whānau ki ngā rōpū ākongā, ki ngā whānau, me ngā kaiako hei tautohu i ngā noho

tahitanga me ngā rerekētanga o ō rātou whakapono mō te reo Māori, tō rātou wāhi i roto i te mahi whakaora i te reo Māori, tō rātou wāhi hoki i te pūnaha mātauranga.

## TE MATAURANGA REO MĀORI

I ēnei rā, kua uaua te tukutuku iho a tētahi whakatupuranga i te reo ki tētahi whakatupuranga, i roto i ngā kāinga Māori. Ahakoa tō tātou whai kia hanga whakaritenga hei whakahoki i te reo Māori hei reo tuatahi mō ngā kāinga Māori, me āta rangahau hoki tātou i te wāhi ki te pūnaha mātauranga, me pēhea hoki te āhua o te akoranga reo Māori hei te rautau 21.

### Ngā whāinga hua o te reo-ruatanga

E mōhiohia ana he maha ngā painga ā-pāpori, ā-hinengaro, ā-reo, ā-ōhanga, ā-tangata hoki, o te ako i te reo tuarua, tuatoru. He mea tino nui hoki te āhei ki te kōrero i te reo Māori, arā, he whiwhinga ā-ahurea tō tēnei pūkengatanga. E ai ki ngā kitenga nā ngā rangahau i hura, e reo-rua ai te tangata, e whiwhi painga anō ai i taua reo-ruatanga, me tīmata wawe anō te ākongā i a ia e tamariki tonu ana, me te noho tonu i ngā horopaki rumaki reo mō te 6 ki te 8 tau. I roto i te punaha mātauranga o nāianei tērā ētahi whiringa momo akoranga reo Māori e wātea ana ki te whānau.

Ko tā ēnei kura reo Māori he hora mai i tētahi horopaki e rumakina ai te tamariki ki te reo Māori.

Te whāinga matua ia o te akoranga reo-Māori kia noho ko te mōhiotanga ki te pānui ki te kōrero hoki i te reo Māori hei tāpare mō te akoranga i ngā mōhiotanga reo katoa, tae atu ki te reo Pākehā.

Ka wātea hoki ngā whānau ki te kōwhiri mehemea ka whakauru ki ngā hōtaka reo reo-pāpaku, ki ngā hōtaka reo-hōhonu rānei i roto i ngā kura reo Pākehā. Ko ngā hōtaka reo-hōhonu, reo-tiketike rānei ngā whiringa tino whai take mā te whānau he tiketike o rātou tūmanako mō te whanaketanga o tō rātou reo, i roto i te pūnaha mātauranga.

## Ngā whakawhitinga ki kura kē me ngā whakatau

Me mātua whakatau ēnei whānau ka kōwhiri kia whai wāhi ki te akoranga reo Māori ki ētahi whakatau me ako ki hea, me pēhea hoki te ako i te reo Māori. Ka taea te kī he wā ēnei whakawhitinga e puta ai he whāinga wāhi mā te whānau kia arotake auau, kia aromatawai anō hoki i ngā whāinga mātauranga tino whai take mō ā rātou tamariki.

Inā rā ngā whakawhitinga mātauranga mō te reo Māori;

1. mai i te kōhungahungatanga ki te kura tuatahi
2. mai i te kura tuatahi ki te kura tuarua
3. mai i te kura tuarua ki te kura tuatoru, ki te mahi, ki tētahi atu rānei.

Ko te wā tēnei mō te whānau kia uru atu ki ngā mōhiotanga tino tika, tino whai tikanga. Me kī, mō te nuinga, ko te kōrero ā-waha me ngā mōhiotanga mai i te kura tonu ngā tino pūna o te mōhiotanga mō te whānau. Arā anō ngā tino pātai ka taea te whiriwhiri e te whānau mō te whakatau take, mā te kōrerorero tahi, me ngā kura e hiahia ana rātou hei kura mō ā rātou tamariki.

Ko ētahi o ngā pūtake matua mō te whakawhitinga pai, ko te āta whakaute i te akoranga o te akonga o tēnei wā, me ōna pūmanawa, me te tautoko i te rere rōnaki o te akoranga o te akonga. Ko ētahi atu o ngā tikanga mahi me ngā whakaaro matua hei tautoko i te rere rōnaki o te whanaketanga o te whānau reo Māori i roto i ngā whakawhitinga mātauranga kia:

- mārama ki ngā tūmanako reo Māori o te whānau
- noho mārama ki ō whiringa akoranga reo Māori

## TE WHĀINGA TIKANGA O NGĀ HŌTAKA RUMAKI/REO RUA

<p>Te rumaki reo Māori taumata 1 &amp; 2</p> <p><i>Ka akona te marautanga ki te reo Māori</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Taumata 1: 81–100% (20–25 hāora i te wiki)</li> <li>• Taumata 2: 51–80% (12.5–20 hāora i te wiki)</li> </ul>	<p>Whaitikanga</p> <p>Te rumaki me te rumaki tīmutumutu</p>
<p>Te rumaki reo Māori taumata 3 &amp; 4a</p> <p><i>Ka akona te marautanga ki te reo Māori</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Taumata 3: 31–50% (7.5–12.5 hāora i te wiki)</li> <li>• Taumata 4a: 12–30% (3–7.5 hāora i te wiki)</li> </ul>	<p>Kore-tikanga rumaki tīmutumutu</p>
<p>Ko Te Reo Māori</p> <p><i>Ka akona te reo Māori hei kaupapa motuhake</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Taumata 4b: Kāore e iti iho i te 3 hāora i te wiki</li> <li>• Taumata 5: Iti iho i te 3 hāora i te wiki</li> </ul>	<p>Kore-tikanga</p>

Ngā Puna: Tāhuhu o Te Mātauranga, 2013f, Hune; Mei me ērā atu., 2004

- ako i te reo Māori hei whānau
- whakatau, kia whakaawe rānei i ngā whakatau mō te akoranga Māori i te kāinga, i te kura anō hoki
- whai tūmanako mārama tonu, mā tō kura, e whai wāhi nā koe, e:
  - whakauru mai ai te whānau ki roto i ngā whakamahere mō ngā whakawhitinga
  - whakamana, e whakatairanga, e kōrero hoki i te reo Māori
  - whakawhiwhi tūnga ki ngā kaiako tino matatau ki te reo Māori, tino mārama hoki ki ngā ture o te hopu reo tuarua
  - whakamana i ngā mātauranga ahurea o te akonga me ōna pūkenga reo
  - poipoi i te whanaungatanga i waenga i ngā kura/school hei tautoko i te rere rōnaki o te akoranga, hei tiri i te mōhiotanga me ngā tikanga mahi.

## ME AHU PĒHEA TĒNEI KAUPAPA INĀIANEI?

Kua pānuitia e mātou tā mātou pūrongo mai i te kaupapa, e wātea nei i tō mātou pae tukukuku.

<http://www.nzcer.org.nz/research/ka-whanau-maite-reo-honouring-whanau-upholding-reo-maori>

Hei te Tau 2, ka tuku pūrongo mātou mō ngā kōrero ki ngā whānau e mahi nei i te wāhanga takatū o tētahi whakawhitinga. Hei te tau 3, e mea ana mātou ki te kōrero anō ki ngā whānau kua oti i a rātou ā rātou whakawhitinga mō te pai o tā rātou noho, he pēhea hoki te pai o te tautoko o ō rātou tūmanako reo Māori.